BERÉNYI KÁRMENTŐ

A JÁSZBERÉNYI VÁROSVÉDŐ ÉS SZÉPÍTŐ EGYESÜLET LAPJA

Ára: 300 Ft | XVII. évfolyam 2. szám | 2010. december

Városi Zagyva a Kőhíddal *Fotó: Faragó László*

Minden kedves tagtársunknak, olvasóinknak
békés karácsonyi ünnepeket
és boldog új esztendőt kívánunk:
a Városvédő és Szépítő Egyesület vezetősége

Rendező szemével

a Város- és Faluvédők Szövetsége /Hungaria Nostra/ Jászberényben megtartott XXIX. Országos Konferenciájáról

Dr. Gedei József polgármester köszönti a konferencia résztvevőit

Fotó: Bugyi Gábor

Tizenöt év elteltével egyesületünk második alkalommal is megrendezte, helyet biztosított a Város- és Faluvédők Szövetsége XXIX. Országos Találkozójának és Szakmai Konferenciájának.

A rendezvény megtartását a múlt évben Rácalmáson lebonyolított XXVIII. Konferencián vállaltuk, ahol egy kisfilmet is bemutattunk városunkról és a vándorbotot is átvettük. A vándorbotot tíz évvel ezelőtt a nyíregyházi városvédők indították útjára, amelyet mindig a rendező település, egyesület őriz, hogy „legyen mire támaszkodni, legyen mivel kéregetni /a rendezvény megtartásához/ és legyen mivel védekezni /ha szükséges/". A nálunk is illő módon, hagyományosan szalagozott vándorbotot, kellő intenciókkal szerencsésen tovább adtuk a Budaörsi Városvédő Egyesületnek, akik a XXX. Országos Város- és Faluvédő Konferencia házigazdái lesznek, mely 2011 nyarán kerül megrendezésre.

Az előző, általunk rendezett konferencia 1995-ben a Jászok I. Világtalálkozója és a Jászberényi Nyár rendezvénysorozataihoz csatlakozott. Ekkor került átadásra a Déryné Művelődési Központ előtti szép műalkotás, a Korsós lány kútja. Egyesületünk a rendezvényen elsőként kapcsolta be, ill. mutatta be a kistérséget, a Jászság több települését is. Ezt követően bevett gyakorlattá vált, hogy a rendezők a környező településeket is megismertetik a konferencia résztvevőivel. Az akkori rendezvényünknek nagy sikere volt, sok-sok elismerő szót kaptunk érte. Ez kötelezett bennünket arra, hogy a mostani rendezvényt is nagy hozzáértéssel készítsük elő és olyan témaköröket válasszunk, olyan neves előadókat hívjunk, ami garancia a széleskörű érdeklődésre. Másrészt azt is éreztük és tapasztaltuk, hogy egy szakmai tanácskozás bármennyire érdekfeszítő is, csak akkor lehet sikeres, ha minden körülményt a lehető legjobb színvonalon biztosítunk. Sok volt a kérdőjel, a nehezítő körülmény. Ami pozitív volt, és egyesületünk 23 éves tevékenysége elismerését is jelentette számunkra az, hogy a város önkormányzata még az év elején egyhangúlag elfogadta és költségvetésében szerepeltette rendezvényünk támogatását. A Nemzeti Örökségvédelmi Hivataltól is kaptunk támogatást és helyben is újra megmozdultak támogatóink.

Jó választásnak bizonyult, hogy a rendezvény bázisául az Andrássy Rendezvényházat választottuk és az, hogy a szálláshelyeket a Szent István Egyetem Főiskolai Karának diákotthonában időben lefoglaltuk.

Az étkeztetést a rendezvény helyszínén tudtuk megoldani. Együttműködő partnereink segítségével a környék nevezetességei bemutatására négy útvonalat ajánlhattunk autóbuszos kirándulással. Nem volt hiány a többi napokon sem az egyéb szórakoztató programokban. Négy csoportra osztva szervezett múzeum- és városnézésen ismerkedhettek meg városunkkal a tanácskozás résztvevői. Az esti programokon kis ízelítőt kaptak a város élő hagyományai és szellemi kultúrája felvonultatásával. A tanácskozás helyszínén Faragó László szépen rendezett fotókiállítása mutatta be a város nevezetességeit.

A konferencia résztvevő *Fotó: Bugyi Gábor*

A rendezvény fővédnöke Jászberény Vá-

ros Önkormányzata volt, védnökei: Takács János, az Electrolux Lehel Kft vezérigazgatója és Andrássy István, a Cadillac Rt. vezérigazgatója, a rendez-

Tisztelgés Rákóczi emléktáblája előtt
Fotó: Bugyi Gábor

vényház tulajdonosa. A tanácskozás témaköre a vidéki kisvárosok mai igények szerinti fejlesztése és értékmegőrzése köré csoportosult. Az ünnepélyes megnyitót, a köszöntéseket követően, -ahol megjelentek a város és a Jászság vezető személyiségei, a média képviselői- három előadás hangzott el. Dr. Meggyesi Tamás DsC emeritus professzor, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Urbanisztikai Tanszékéről a városfejlesztés követelményeiről, mai lehetőségeiről és a közterek szerepére, funkciója fontosságára irányította a figyelmet.
Dr. Winkler Gábor Ybl Miklós díjas építész, az MTA doktora, egyetemi tanár a Város és Faluvédők Szövetsége alelnöke, főépítész a történelmi szemléletű felújításokra, az értékek megőrzésére buzdított.
Alvári Csaba Jászberény főépítésze a városkép változását, alakulását és azok körülményeit mutatta be az elmúlt 40 év távlatából. Beszélt az előttünk álló -azóta megkezdődött- fejlesztésekről, a városközpont rehabilitációja nagyszabású programról.
Az előadásokat nagy érdeklődés kísérte, mely megmutatkozott a másnapi négy, különböző helyszínen szervezett szekció üléseken is. A szekció üléseken, -a plenáris ülésen elhangzottakon túl- a szekció vezetők tartottak vitaindító előadást, így az I. szekcióban a „Természetvédelem lehetőségei napjainkban” témában Sárközi Tamás, a II. szekcióban az „Épített környezet védelmében” témában Alvári Csaba, a III. szekcióban a „Hagyományőrzés a 21. század elején” témában Hortiné Dr. Bathó Edit, a IV. szekcióban a „Fiatalok az örökség védelméért” témában Botkáné Sárközi Ildikó. Az ülések után az elhangzottak összegzésére, az ajánlások megfogalmazására bizonyult kevésnek az idő és feszítettnek a program.
Négy nap helyett a programokat, a találkozót három munkanapra, két éjszakára redukáltuk. Pénteken, késő délután már mindenki elutazhatott. Az előző konferenciák alkalmával azt tapasztaltuk, hogy a négy napra elosztott programokról sokan elmaradoztak, a szombati programon nem vettek részt, vagy az első napra meg sem érkeztek. A mostani konferencián minden részt vevő ott volt minden programon. Ráday Mihály a Város- és Faluvédők Országos Szövetségének elnöke és Dr. Winkler Gábor alelnök is velünk együtt ismerkedett a környék nevezetességeivel is.
Az elkészített programajánlatokat mi kb. 250 főre számítva időben elküldtük, de sajnos a visszaigazolások lassan érkeztek. Sokáig lebegtettük a foglalásokat, ám a második napon, július 16-án a polgármesteri fogadáson, ahol a Podmaniczky díjak átadása és a rendezvény zárása volt, nagy örömünkre olyan nagy létszámú vendég gyűlt össze, amelyre számítottunk is. Érkeztek vendégek Budapestről, Soprontól Nyíregyházáig, Kazincbarcikától Sümegig, Mosonmagyaróvártól Békéscsabáig, Debrecentől Tapolcáig, tehát az ország minden részéből, a felsorolás teljessége nélkül.
A visszajelzésekből úgy érezzük, hogy a rendezvényünk most is sikeres volt, melyet most is a csapatmunka eredményezett. Sok tagtársunk elévülhetetlen munkája tette lehetővé, hogy szinte minden résztvevő elégedett volt. Ha voltak is kisebb problémák, azokat igyekeztünk azonnal megoldani. Újra egy szép, sikeres találkozót szerveztünk, ahonnan a résztvevők tapasztalatokban, ismeretekben, élményekben gazdagodva mentek haza.
Ezúton is szeretném megköszönni Jászberény Város Önkormányzatának, támogatóinknak, a programba bevont jász települések civil szervezetei és vezetői segítségét. Köszönöm a Jász Múzeum, a Déryné Művelődési Központ, az Electrolux Lehel Kft, a Jászsági Többcélú Társulás, a Jászság Népi Együttes, a Jászsági Hagyományőrző Egylet, a Jászberényi Kossuth Zrt. Portelki Pávakör és a többi fellépő közreműködését.
Köszönöm a Városvédő és Szépítő Egyesület tagjainak, a rendezőknek önzetlen és elévülhetetlen közreműködését, melyet a rendezvény sikere érdekében nyújtottak.

Vándorbot átadása a budaörsi városvédőknek *Fotó: Bugyi Gábor*

Bolla János
egyesületi elnök

Az idei volt az ötödik tábor

Városvédő és Szépítő Egyesületünk 2010. július 26-tól - július 30-ig. rendezte meg ötödik Városvédő Ifjúsági táborát. Idén is népes gyerekcsapat, mintegy 26 fő vállalkozott a munkára. Egy ilyen nagy létszámú csoport mellé természetesen felnőttek is kellettek, akik vállalták, hogy segítik a munkát. A tábor vezetését Hortiné dr. Bathó Edit és Bugyi Gábor végezte. A szakmai munka irányítását, a munkához szükséges eszközök és anyagok biztosítását Molnár Tamás vezetőségi tagunk, a Berénykom Kft. vezetője, és munkatársai segítették.

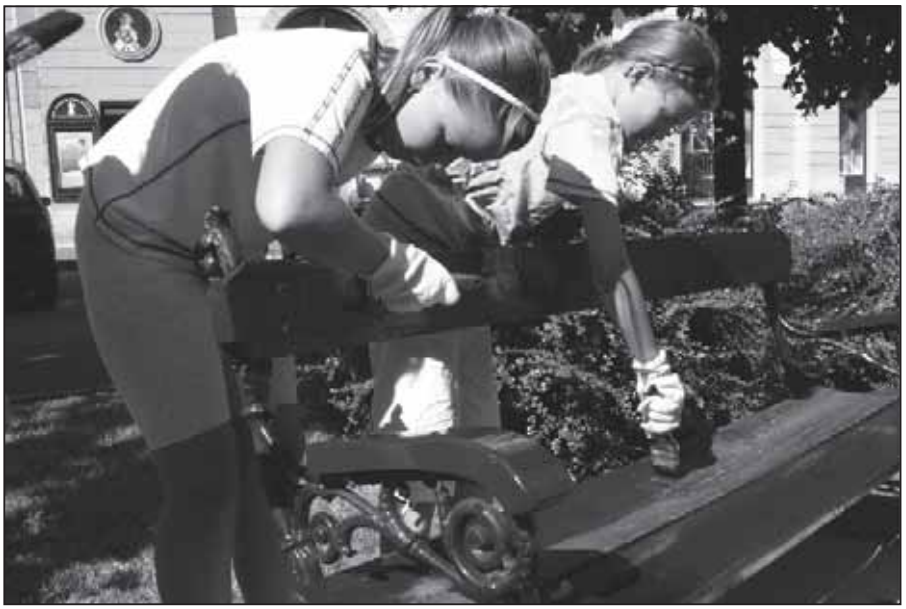

Szépülnek a padok a szorgos kezek nyomán *Fotó: Bugyi Gábor*

A tábor nagy létszámára való tekintettel három csoportra osztottuk a résztvevőket, így az egyik csapat a Promenádban található köztéri padok csiszolását, festését végezte, a második csapat a mozi melletti parkban lévő padokat újította fel, a harmadik brigád pedig a Korsós lány kútja és a Jászkapitány szobor közötti részen kihelyezett pihenőpadokat festette. Az időjárás sajnos nem kedvezett idén a kültéri munkának. Az esős napok miatt az öt napból csupán hármat tudtunk munkával tölteni, de így is sikerült teljesíteni az elvállalt feladatot. A tábor résztvevői - mint minden évben – délutánonként különböző kulturális programokon vettek részt. Megnézték a Nagyszüleink Iskolája című kiállítást a Jász Múzeumban, a Városi Bíróság épületében megtekinthető ötvösművészeti kiállítást, a Jászkürt Fogadóban megrendezett tárlatot, és ellátogattak Gyöngyösre a Mátra Múzeumba. A tábor zárónapján a Jász Múzeum udvarában, pedig oklevelet kapott minden gyerek és felnőtt résztvevő.

A Városvédő Ifjúsági tábor diák résztvevői voltak: Bajnóczi Anna, Bajnóczi Klára, Bartus Marcell, Benedek Csilla, Voller Klaudia

Felnőtt segítők: Bathó Ernő, Bugyi Gábor, Háfra Gergelyné, Hortiné dr. Bathó Edit, Kalup Gyula, Kalup Gyuláné, Keszthelyi Zsolt, Kormos László, Mátics Béla, Mátics Béláné

Bugyi Gábor

Ugye vigyáztok rá? *Fotó: Bugyi Gábor*

Városvédők elmélyült munkában *Fotó: Bugyi Gábor*

Csoportkép a Mátra Múzeumban *Fotó: Bugyi Gábor*

Az aradi vértanúkra emlékeztünk

Szatmári Antalné, dr. Novák István és Bolla János a megemlékezésen
Fotó: Bugyi Gábor

Dr. Szabó Tamás polgármester úr tiszteleg a 48-as honvédek síremléke előtt
Fotó: Bugyi Gábor

Egyesületünk a hagyományokhoz híven október 6-án a Fehértói temetőben, a 48-as honvédek síremlékénél emlékezett az aradi vértanúkra. A 161 évvel ezelőtt történt szomorú eseményeket *dr. Novák István* plébános, a Nagyboldogasszony Kéttannyelvű Katolikus Általános Iskola igazgatója idézte fel, majd a jelenlévők elhelyezték az emlékezés koszorúit a síremléknél.

Csecsemőhalandóság a Jászságban

(részlet , Kókai Magdolna „Ágy lábában van a másik….” című munkájából)

Az elmúlt évszázadokban a születés sok csecsemő számára az élet első, s egyben utolsó vállalkozása volt. A keresztelési anyakönyvek, az orvosi jelentések, a családkönyvek, a korabeli újságok népesedésre vonatkozó és a recens adatok megdöbbentően magas csecsemőhalálozási

Hat halott csecsemő nevét őrző obeliszk Jászárokszálláson
Fotó: Faragó László

számokról tanúskodnak. Az 1920-30-as évekig átlag 40%-os volt a csecsemőhalálozás a Jászságban. Az árokszállási plébánián fellelhető 1812-1880-as évekből származó két vaskos családkönyv gyermekek születésére és halálozására vonatkozó bejegyzései igen beszédesek. Pl. 14 gyerekből 10, 12-ből 6, 10-ből 5, 5-ből 4 gyermek halt meg pici korában.
Herbert János Jászárokszállást bemutató monográfiájában részletes kimutatást ad az 1909 és 1914, valamint az 1921-1926 közötti évek népmozgalmi viszonyairól. Ezekben az években a tényleges szaporodás megcsappant és az országos index mögé került. Ennek okát egyrészt az országos átlagnál erősebb háborús veszteségben, másrészt a magas gyermek- és csecsemő halandóságban látta. A gyermekhalandóság legnagyobb része a csecsemőkorra esik, melynek oka a szerző szerint, a helytelen táplálás és ápolás, a rossz higiéniás viszonyok, valamint az orvos elkésett igénybevétele.
Dr. Orbay Antal jászkerületi főorvos 1874-ben Győrött tartott előadásában rosszallóan szól a csecsemő körül tevékenykedő kuruzslókról, akik beavatkozásaikkal sokszor a gyermek halálát okozták. Az orvost csak legvégső esetben hívták a kis beteghez. A főorvos ironikusan megjegyzi: *„az orvos utoljára marad, mikor már minden el van sózva; de minek is, hiszen gyermekről van szó, ha el is vesz, ez nem nagy csapás, ezt kapni ingyen; egészen más, ha valami házi állatról volna szó, az pénzértékű, s erősen szerezhető meg….”*

Gyereksír a jászberényi Fehértói temetőben *Fotó: Faragó László*

A recens adatok is azt bizonyítják, hogy egy csecsemő halála egy sokgyermekes lalt kötelezettségüket. Ezért 1867-ben Jászberény tanácsa összeírta a Pestről szoptatásra hozott csecsemőket. Megbízták a helyi rendőrkapitányt, Kazy Jánost, hogy jelentse a visszaéléseket, és csak annak az asszonynak adhat engedélyt, akit a városi orvos megvizsgált, és alkalmasnak talált egészségileg és erkölcsileg is. Ha valakit azon kapnak, hogy üzérkedni akar a lelenc gyermekkel, az 2 forint büntetésben részesül. E rendelkezés ellenére 1868-ban Véninger János orvos Az egészségügyi rendőrség Jászberényben című írásában megemlíti, hogy a rendszabályok ellenére sok dajka, még mindig gondatlanul bánik a rá bízott csecsemővel: *„szoptatás helyett holmi pépekkel, csócsákkal, czuclikkal, mákonyfőzetekkel, s szörpökkel, nehéz emésztésű eledelekkel”* táplálják a csecsemőket, mellyel sokszor halálukat okozzák. A korabeli halálozási anyakönyveket fellapozva számos, erre vonatkozó bejegyzést találunk. Jászárokszálláson az 1900 és 1920 közötti időszakban előfordult, hogy évenként 10-18 olyan csecsemő halt meg, akik budapesti cselédlányok törvénytelen lelencgyermekei voltak. Álljon itt két, árokszállási anyakönyvből gyűjtött adat:
1900. március 11-én egy csecsemő meghalt. A megjegyzés rovatában ez áll: „Itt volt dajkaságban, Bogdán Alajosné Piros Erzsébetnél. Hatósági orvosi engedéllyel lett eltemetve.”
1900. március 16. egy csecsemő meghalt. „A Fehér Kereszt Egylet lelenc gyermeke. Szoptatásban volt itt Guba Alajosné, Kovács Amálnál.”
A halálokokra vonatkozóan eligazodást nyújtanak a halálozási anyakönyvek bejegyzései, noha sok esetben csak egy-egy betegség tünetét, (**hasmenés**, **hányszékelés**) vagy sztereotip megnevezését (**satnyaság**, **gyengeség**, **sínlődés**) jegyezték be, melyek a beteg halálát megelőző kóros, gyenge fizikai állapotra utalnak. A légzőszervi megbetegedések közül állandóan visszatérő – halállal végződő – kórok voltak a **tüdőlob**, **tüdővizenyő**, **tüdősorvadás**, **torokgyík**, **szamárhurut**. A fertőző betegségek is – **dermedet, sorvláz**, **vörheny**, **himlő** – sok csecsemő életét követelték. Elsősorban a nyári hónapokban igen sok áldozatot szedett a gyomor- és bélhurut. Egyéb, csecsemők körében pusztító betegségek voltak: **fogzás**, **forróláz**, **görvélykór**,

rángógörcs, **aszkór**, **szívlob**, **szájzár**, **kelevény**. Ez utóbbi gyógyítását – melynek jellegzetes tünete volt a zöld székelés – a háztetőről szedett mohával, népi nevén *libával* végezték. A mohát forró vízbe tették, majd langyosra hűtve egy rongyba tekerték, a baba hasára kötötték, vagy a mohát leforrázták, a vizét leszűrték és abban fürösztötték. A szamárhurut mágikus úton történő egyik gyógymódja

Szelei Valika síremléke
Fotó: Faragó László

volt, amikor a beteg gyermeket kivitték a legelőre, és meghempergették azon a helyen, ahol a szamár hempergett.

Ha a gyermek világra jötte után a bába látta, hogy a csecsemő nem életképes, *szükségkeresztségben*, – népies nevén – *bábakeresztségben* részesítette. Ezt a szentséget a bábán kívül bárki kiszolgáltathatta.

Az életképtelen és a koraszülött csecsemőket egyházi szertartás nélkül temették el. A bábaasszony vagy a keresztanya vitte a temetőbe egy kis dobozban vagy kis koporsóban, ami a keresztanya *korozsma* ajándéka volt a szemfedővel együtt. Imát mondtak a sírnál, szentelt vízzel beszentelték, és a hozzátartozója – vagy akit éppen temettek annak a sírjába egy oldalt ásott mélyedésbe helyezték örök nyugalomra. A néphit szerint ilyenkor *„viszi az angyalka felfelé az idősebb halottat”*. Az ilyen kis halottnak nem állítottak fejfát, csak a hozzátartozója tudott hollétéről.

A pap által keresztségben részesített csecsemőket 10-15 éves lánykák vitték ki. A sekrestyében a szülők által kiválasztott fehér, lila vagy sárga színű „nyugodj békében” feliratú selyemszalagot helyeztek el keresztben a felsőtestükön. A halottas háznál a kikérés után a koporsó oldalán hosszában két-két gurtnit helyeztek el, melyen egy vékony rudat húztak keresztül. Ennek segítségével vitték ki a temetőbe a koporsót, ahol papi szertartással temették el a kis halottat a családi sírba, vagy a gyermekek számára létrehozott temetőrészben. Jászárokszálláson a sírkert ezen részét találóan *„Aprószentek temetőjének”* nevezték. A kereszteletlen gyermeket –a Jászságban is – a temető árkába, vagy a város szélén elhelyezett keresztek és szent kőoszlopok körül hantolták el. Erre vonatkozóan találunk adatokat a 18. századtól egészen a 20. század elejéig.

A kereszteletlen gyermek temetőn kívüli, de mégis megszentelt területre való temetése – út melletti kereszt, romos kápolna falai köré – összefüggésben áll az egyháznak azzal a felfogásával, hogy a gyermeklélek sem mentes a keresztség szentségének felvétele nélkül az Ádám és Éva vétkére visszavezethető áteredő bűntől. Ezért a katolikus egyház hagyománya szerint a kereszteletlenül meghalt gyermek lelkét – noha még nem követett el tudatosan bűnt –nem a mennyország, a tisztítóhely, vagy a pokol, hanem a limbus, azaz a Pokol tornáca fogadja be, itt kell megvárniuk az Utolsó Ítéletet. Az ilyen csecsemők tehát nem tartoztak az egyház közösségébe, és nem is illette meg őket, hogy egyházi szertartással megszentelt temetőbe hantolják el. Ennek ellenére igyekeztek az ilyen kis halottat is megszentelt területre temetni, hogy ezáltal mégis kötődjenek az egyházhoz.

E szokás meglétére utal a Dr. Selmeczi László négyszállási ásatása során előkerült három gyermeksír is, melyben három cserépköcsög töredékeit, csecsemők csontmaradványait, átfúrt állatcsontokat, valamint Mária Terézia korából származó rézdénárokat találtak. A feltárt sírok Négyszállás jász lakosságának a 13. század második felétől a 16. század végéig odatemetett sírjait tartalmazta, köztük a három gyereksírral, mely abban az időben került a föld mélyébe, amikor a temető már használaton kívül volt. E leletek tehát arról tanúskodnak, hogy: *„a kereszteletlen gyerekeket elpusztult egykori települések pusztatemplom körül lévő – vagy a templom már romjaiban sem állt – felhagyott temetőiben helyezték volna örök nyugalomra”*. A három gyereksír feltárása során a kereszteletlen gyermekek temetkezési helyén túl két másik archaikus szokásra is fény derült, miszerint az ilyen csecsemőket cserépfazékban melléjük, vagy kezükbe pénzt helyezve hantolták el.

Korhadó fakeresztek lesüppedt gyermeksírokon *Fotó: Faragó László*

A régészeti leletek és a levéltári dokumentumok is bizonyítják, hogy a Jászságban is élt, még a 20. században is az a néphit, hogy a kereszteletlenül elhalt gyermek a kezébe adott pénzzel fog fizetni keresztségéért a másvilágon.

Egy másik hiedelem szerint elhalt gyermek nevére nem szerencsés a következőt keresztelni, mert magával viszi. Ennek ellenére általános volt, hogy az elhunyt csecsemő nevét kapta az őt követő, vele azonos nemű újszülött. E szokás arra a hiedelemre vezethető vissza, hogy az el-

halt gyermek lelke a következő újszülöttbe megy át. Erre utal a következő törökszentmiklósi adat: *„Ez csak olyan, mintha az ágy lábához temették volna egy év múlva másik születik és abba megy át a lelke.”*

Az elhalt csecsemő keresztnevének öröklődéséről tanúskodik egy, az árokszállási temetőben álló fekete obeliszk, melyen hat csecsemő neve olvasható. A magas csecsemőhalandóságot az 1920-30-as években, a Jászságban is kiépülő Stefánia és Zöldkeresztes Egészségvédelmi Szövetség fiókintézeteinek áldásos anya- és csecsemővédelmi tevékenysége szorította vissza.

Felhasznált irodalom:

Herbert János, én. Jászárokszállás nagyközség monográfiája. Karcag

Kovács Béla, 2006. A kereszteletlen csecsemők eltemetésének szokása Heves Külső Szolnok és Borsod Vármegyében a XVIII. században. In: AGRIA XLII. Az egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve. 355-360.

Orbay Antal dr. 1875. Népgyógyászat és kuruzslás a Jászságban. In: Magyar orvosok és természetvizsgálók Győrött tartott XVIII-ik nagygyűlés 187. VII. 24-29.

O. Nagy Gábor, 1966. Magyar szólások és közmondások. Budapest

Palugyay Imre, 1854. Jász-Kún Kerületek és Külső Szolnok Vármegye leírása. Pest

Selmeczi László 1989. Négyszállási adatok a kereszteletlen gyerek eltemetéséhez In: A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve. XXIV-XXV. 177-179.

Sugárné Koncsek Aranka 2000. A szegénygondozás, az orvoslás és a közegészségügy története Jászberényben

Gulyás Éva, 2001. Kereszteletlen gyermek. In: Szolnok (Jász-Nagykun-Szolnok) megye Néprajzi Atlasza II/1. 46.

Kókai Magdolna, muzeológus

Szent Vendel szobra Jászberény határában

Hatvan felől, a 32-es műúton Jászberénybe érkező vendéget a város határában, a Gyöngyösi úti híd (egykor az Akasztófa hídja) előtt jobbra, az elmúlt évig egy festett subás pásztor szobor köszöntötte.

A romantikus talapzaton álló, színes festett szobor Szent Vendelt, az állattartó gazdák, pásztorok közismert védőszentjét ábrázolta jellegzetes jászsági pásztor öltözetben: vászoningben, gatyában, subában és széles karimájú kalapban, vállára akasztott tarisznyával, kulaccsal, kezében pásztorbottal. A lábánál két oldalt fekvő birkák (egy anyajuh és egy kos). Szent Vendel több mint 144 éve őrzi rendíthetetlenül a várost, s nyugodt, méltóságteljes alakja tiszteletet parancsol az ide érkezőknek.

Szent Vendel festett szobra a felújítás előtt *Fotó: Faragó László*

A jász települések határában még 13 ehhez hasonló, szemet gyönyörködtető szobor áll, hiteles emlékei egy letűnt paraszti kultúrának.

Az állattartás rendkívül fontos szerepet játszott a jászok életében. A Jászság földrajzi adottságai (lápos, mocsaras területek, kanyargó folyók, dús füvű árterek, óriási rétek) kiválóan kedveztek a külterjes, legeltető állattartásnak. Évszázadokon keresztül a jószágállomány nagysága volt a vagyon, a gazdaság fokmérője, de ugyanakkor a megélhetés forrását is jelentette. A jászsági gazdák és pásztorok Szent Vendelt tisztelték állataik patrónusaként, s hozzá imádkoztak, hogy a dögvész, s mindenféle egyéb betegség elkerülje jószágaikat.

A legenda szerint Szent Vendel skót vagy ír királyfi volt, s a 7. században élt. Kegyetlen apja üldözte el otthonról, mert nem tartotta királyfihoz illő foglalatosságnak, hogy lovagi torna és vadászat helyett imádsággal töltötte az idejét, s megvetvén a világ hívságos pompáját, egyszerű és szegényes ruhában járt. Vendel Rómába zarándokolt és egy darabig remeteként élt, majd később a Rajna-vidékén elszegődött egy urasághoz pásztornak. 616-ban halt meg, ereklyéi St.Wendel nevű kisvárosban találhatók és 1435-ből származó kőszarkofágja Saarbrücken plébániatemplomának főoltára mögött őrzik. A legendák szerint Vendel kiválóan értett a jószágokhoz és a különféle betegségek gyógyításához, feltehetően ez adott alapot arra, hogy a pásztorok védőszentjüké választották Szent Vendel kultusza a 18. században, – a török hódoltság alatt és a Rákóczi szabadságharc idején beköltöző – Rajna vidéki, dél-német telepesek révén terjedt el Magyarországon, elsőként a Dunántúlon. Vendel tisztelete hamarosan Közép- és Kelet-Magyarországra is eljutott, de kultusza az Alföldön csak a 19. században élte virágkorát. Szent Vendel tiszteletének terjesztésében különösen nagy szerepe volt Padányi Bíró Márton veszprémi püspöknek, aki a frank eredetű monda német verzióját átírta magyar nyelvre. Könyve 1763-ban jelent meg Kassán.

A magyarországi Vendel-kultusz egyik jellegzetes szigete a Jászság. A Vendel-kultusz első jászsági emlékei a 18. század második feléből származnak. 1759-ben Barkóczy Ferenc egri püspök Jászárokszállás Szentandrás nevű pusztáján álló kápolna harangját a *„marhadög elleni patrónus*,” Szent Vendel tiszteletére szentelte fel. A jászberényi Ferences templom ma is álló Szent Vendel oltára pedig a Historia Domus bejegyzése szerint 1775-ben épült *„a szent-mártonyi lakosú jámbor Molnár Erzsébet, Kalmár János özvegye”* adományából. A régi források tanúsága szerint a templomban korábban már állott egy ún. *Jó Pásztor*

(Jézus, a jó pásztor) oltár, amelyet a juhászok társulata 1772-ben újból lefestett.

Szent Vendel szobra a felújítás után
Fotó: Faragó László

színen…elhelyezve, a megadott árért, forgalmi adóval 858 forintért" elkészítse. A szobor talapzatát nem faragták újból, csupán felújíttatták.

A Vendel-szobor gondozója felállításától kezdve az I. Kerületi Szent Vendel Társulat volt. Amikor Horti István alelnök, pénztárnok 1964-ben meghalt, hamarosan a Vendel Társulat is feloszlott.

Hosszú szünet után Jászberényben az 1990-es évek elején megalakult Gazdák és Polgárok Köre vállalta magára Szent Vendel tiszteletének ápolását, a régi szokások feleleventését és természetesen a Gyöngyösi úti hídnál álló Vendel-szobor gondozását. A Kör tagjai először 1993-ban újíttatták fel az erősen megrongálódott szobrot, de 2010-ben ismét sor került Szent Vendel szobrának egy komolyabb felújítására. A munkálatok befejeztével azonban a legnagyobb meglepetésünkre a szobrot nem festették be a hagyománynak megfelelően, hanem vakolatszínűre hagyták.

Tudvalévő, hogy a Jászságban felállított Szent Vendel szobrok két ábrázolási típust képviselnek. Ha a patrónust királyfiként mintázták meg (pl. Jászjákóhalma, Jászdózsa, Jászboldogháza), akkor a szobrot nem festették be, hanem kőszínű maradt. Ellenben, ha Vendelt pásztorként ábrázolták jellegzetes jász viseletben, mint Jászberényben, Portelken (az eredeti szobrot sajnos ellopták), vagy a jakabi tanyavilágban, akkor minden esetben színesre festették, mégpedig a viseleti darabok színének megfelelően. A Jászság vallásos népe amúgy is előszeretettel festette be útszéli keresztjeit, és szentjeinek szobrait, így köztük a Szent Vendel szobrokat.

Nagyon sajnáljuk, hogy a jászberényi Szent Vendel szobor a felújítás után színtelenségével teljesen egybeolvad a szorosan mellette álló orgonabokorral, s csak alapos kutatás után lehet egyáltalán észrevenni. Míg Vendel kedves, népies alakja eddig barátságosan köszöntötte a városba érkező vendégeket, úgy most semmivel sem hívja fel magára a figyelmet. Úgy véljük, napjaink újhullámú műemléki irányzatai mellett, talán mégis szerencsés lenne olykor figyelembe venni őseik helyi szokásgyakorlatát, és nem elvetni mindent, amit ők már jól kitaláltak és évszázadok óta remekül működött. Talán még most sem késő helyrehozni a hibát, és újból színes viseletbe öltöztetni a jász gazdák patrónusát.

Hortiné dr. Bathó Edit
etnográfus

Fotó: Faragó László

Túl a kilencvenharmadikon – Isten éltesse Laci bácsit!

Pozsonyi Laci bácsiék a Szérűskert utca 16. számú házban laknak. Szőlőlugas, fák, a belső részen alsó épület, szépen gondozott kert látványa fogadott.
A tulajdonos életének korábbi színtere az 512-es számú tanya a farmosi határ közelében, de a tanya már nincs meg, nyomtalanul eltűnt, csak az ottani homok maradt örök.

Pozsonyi László *Fotó: Faragó László*

A megbeszélt időpont előtt néhány perccel érkeztem. Vendéglátóm éppen a szőlőlugast igazgatta, tehát dolgozott. Derűsen fogadott és az alsó épület előtt ültünk le. Ez egy kicsit a tanyai élet színterének tűnt számomra.
- 1917. augusztus 23-án születtem - kezdte a beszélgetést. Életem nagy részét tanyán éltem le. Édesapám Pozsonyi István 86, édesanyám Baranyi Terézia 96 évet élt. Gyermekkorom óta hasznos tevékenységet folytattam a szülői házban, mint akkoriban minden kisgyermek.
- *És az iskolás évek?*
- Tanyai iskolába jártam 6 éven át. Az alsóbb osztályokat Homokon végeztem, ahol Borköles Béla tanító úr vezetett be bennünket a számolás és a betűvetés tudományába.
Az ötödik osztályt már a rekettyési iskolában kezdtem. Itt Guelminó Béla (1934-ben Szombatfalvi névre magyarosított - a *szerk.*) oktatott bennünket. Nem voltam kiemelkedő szorgalmú, tudású. A jó átlagot képviseltem. Aztán még három évig jártam ismétlőbe. Hetente egyszer, szombaton mentünk iskolába, ahol gyakorlati ismeretek birtokába igyekeztek juttatni bennünket. Kamaszként is jól éreztük magunkat a már oldottabb iskolai keretek között. Természetesen vallásos szellemben neveltek bennünket. Rendszeresen jártunk templomba, valahogy fel sem vetődött, hogy vasárnap ne vegyünk részt a szentmisén.
- *Hány testvére volt?*
- Három fiútestvérrel együtt nevelkedtem. Ők is hasonlóan nőttek fel, mint én.
- *Milyen volt a levente és a katonáskodás?*
- Leventébe mindenkinek járnia kellett. Valóban kötelező volt. Hetente egyszer mentünk az iskolába és ott zajlottak a jobb a nagykátai földön. Fontos ágazat volt a szőlő. Először két és fél hold szőlőnk volt, majd telepítettünk újabb területet. Így az kitett négy holdat is. Természetesen állattartást is folytattunk. Lovaink, teheneink voltak. Kedves tehén volt a család számára a Füge, de emlékezetes a saját nevelésű két ló: a Csillag és a Kesely is. Volt mindenféle mezőgazdasági szerszámunk, még vetőgép is.
- *Sokat dolgoztak?*
- Persze. Testet-lelket igénybe vevő munka volt például az aratás. Korán kezdtük a munkát, ha az időjárás megengedte, és dolgoztunk, amíg láttunk. Különösen emlékezetes számomra egy két holdnyi árendás földterület aratása. Erre a napra két kaszát vertem ki, hogy be tudjuk fejezni a munkát. A feleségem szedte a markot, és estére szinte teljesen készen voltunk. Ekkor alig volt mód a szokásos déli szundításra. A sok munkába belenőtt az ember, és megszokta, hogy rendszerint csak komoly erőfeszítés árán lehetett eredményeket elérni. Az 50-es évek végén azonban megszűntek a korábbi munkavégzés feltételei, mert jött a termelőszövetkezet, és ez bizony nem volt jó. A Lenin Tsz tagja lettem, lettünk, és el kellett járni a peresi részre dolgozni.
- *Hogy segített magán?*
- Elmentem Pestre dolgozni. A vasútépítésen végzett munka jóval jövedelme-

Az 1941-ben készült fotó a Szatmárnémetiben töltött időket idézi
Fotó: Faragó László

zőbb volt, mint az itthoni. Bő három évet dolgoztam ott, és onnan mentem nyugdíjba.

- És a szép családi ház?

- Ezt a legidősebb fiammal együtt építettem, 1973-ban. Az ő háza közvetlen a miénk mellett épült fel. Itt élünk tehát több évtizede.

- Hány unoka, dédunoka teszi színessé életüket?

- 12 unokánk és 14 dédunokánk van. 2007-ben ünnepeltük 65. házassági évfordulónkat. Nagy öröm volt. (A felesége számos fényképet mutat az eseményről.)

- Mi lett az egykori földtulajdonnal?

- Mindketten kaptunk kárpótlást 1990 után, és a gyerekek ebből vettek maguknak földet. Ott, ahol előnyösnek találták. Mindannyian hasznosítják a megvásárolt földtulajdont. A következő generáció azonban már nem volt hajlandó földet túrni, és ipari munka révén igyekeznek boldogulni. Az unokákkal megszakadt az évszázados hagyomány, a föld birtoklásának igénye.

Végezetül Laci bácsi szóba hozta, hogy járt Lourdesban, de mindketten megfordultak Máriazellben is. A helyi vállalkozó szervezte az utat, és ők látni akarták az itthon, de a helyszínen is csodának tűnő kegyhelyeket. Meg akarták élni vallásuk titkait.

Küzdelmes, de szép és tanulságos élet van az idős házaspár mögött. Történelmi fordulópontot éltek meg övéikkel együtt. A föld tisztelete, szeretete, az ahhoz való ragaszkodás már csak a legidősebbek lelkében él. A lányok és fiúk még őriznek belőle valamit, de az unokák számára már elveszett ennek a varázsa.

Laci bácsi és Piroska néni még őrizte az egykori szokásokat a névadásban (az első gyermek az apa, a leánygyermek az anyja keresztnevét örökítette tovább), a vallásosság pedig egész életre szóló személyiségjegy.

Szívből köszöntjük Laci bácsit a jeles születésnap jegyében, és azt kívánjuk, hogy feleségével, Piroska nénivel együtt még sokáig figyelhessék gyermekeik, unokáik és dédunokáik megújuló életét.

dr. Farkas Ferenc, ny. főiskolai tanár

Nagyhíd – Kőhíd

A városon átfolyó Zagyváról Sajó Sándor (1868-1933) tanár, költő, az MTA tagja 1929-ben Jászberény című versében írja:

„Kanyargó Zagyva, sűrű nád a partja
Tükrén vén fűzfák árnya ringadoz.”

Nos igen, van kanyar bőven. A város középpontjában, a Zagyván évszázadok óta átívelő Nagyhíd – Kőhíd közelében is. Ott, ahol hajdan a város patakja, a Csincsa torkollott a Zagyvába.

A *„Berényi Kármentő”* 1997. májusi számában közölt *„Régi képeslap”* –hoz általam írt sorok: *„A század elején ilyen volt a Hold utca, Kőhíd környéke, bal oldalt előtérben Pray Lipót serfőző, serház bérlő, majd földbirtokos, városi képviselő lakása, szép kerítéssel zárt előkerttel. Díszes cégtáblával „Farkas” vegyesboltja látszik. A ház falán az 1994-ben állított emléktábla tudatja, hogy 1849-ben itt szállt meg József Wysocki honvédtábornok.*

A korabeli Kőhíd közepén a széles kocsiút, két oldalán a zárt gyalogút tetszetősebb, mint a jelenlegi. A villanyoszlop a régi közvilágítás emlékét mutatja. A híd túlsó oldalán a Zagyvaparton jobbra látszik az 1895-ben épült húsmérő boltsor. A gimnázium épülete, és a Jászkun Kerületi Székház is jól látszik az egykori színes képeslapon”.

Nagyhíd-Kőhíd egy régi képeslapon

A XVIII. századi Nagyhíd, hogy mikor létesült, ezidáig ismeretlen. Azt viszont tudjuk, hogy a tanács 1728-ban a Zagyva bal partján, a hídfő közelében Nepomuki Szent János szobrot állíttatott.

Jászberény a Jászkun Kerületek központja, s a híd jelentős események színhelye, szimbolikus városkapu. 1797. november 13-án a Nagyhídhoz érkező József nádort és kíséretét ágyúszó, harangzúgás fogadta. Zászlók meghajlása, a sorfalat álló tömeg vivát kiáltása után itt köszöntötte Molnár András főjegyző.

A tanács a XIX. század elején a régi híd helyén új kőhidat építtetett. 1806-ban Rábel Károly építőmesternek kifizetett 3170 frt. felét a Jászkerület pénztárából, mert *„a városon keresztül postatis és commorcialis út lévén, azon hídnak nemcsak Jászberény városa, hanem No. Jászdictrictusok több helységei, és az országnak nagyrésze is használják.”*

Folytatás a következő oldalon.

1811-ben az egyik tanácsülés napirendjének lényege: *„Az Új hídat javítani kell, mert azt néhai Bachtrud József kőműves mester rosszul, hibásan építette”.* E szerint a Kőhíd építője a kor két ismert építőmestere volt: Rábl (Rábel) Károly gyöngyösi és Bachtrud József jászberényi.

A jobb parti hídfő mellett 1819-ben épült Somogyi Antal jászkun kerületi főkapitány háza. Későbbi tulajdonosa Orbay Antal a rk. egyházra hagyta. 1909-től Központi Katolikus Kör. A bal parton a Gimnázium, a Kállay ház és a part közötti teret 1836-ban feltöltötték, fával ültették be. Az 1883-ban készült kataszteri térképen fásított terület. És a hídfőnél a Promenád sarkán már áll Gyurkóczy Antal kőfaragó mester emeletes háza, sírkő üzeme. Halála után, 1906-ban vette meg Csák József kőfaragó mester.

1845. május 20-a a Jász és Kun Kerületek kettős örömünnepe: a redemptio százados évfordulója és József nádor ötven esztendeje tölti be tisztségét. Az ünnepségre május 19-én József nádor és fia József főherceg, valamint kíséretük a hídfőnél felállított diadalív alatt áthaladva érkezett a Kerületek székházához.

Alig egy évtizeddel később az országos körútra indult uralkodópárt várta az ünnepi díszbe öltöztetett városba sereglett tömeg. 1857. május 23-án a külső malomnál Őfelsége császári és királyi apostoli felség I. Ferenc József és Albert főherceg lóra ültek, s a közel kétezer főből álló nemzeti bandérium élén a várakozó néptömeg éljenzése közt a hídfőt díszítő *„Viribus unitis”* (Egyesült erővel) feliratú díszkapu alatt vonultak be Jászberénybe. Az ünnepség egyik színhelye volt a bal parton, a hídfőtől jobbra, akkor még üres térségen felállított vörös-fehér kelmével bevont *„elfogadási”* sátor. Benne vörös bársonnyal díszített két trónszék. Az uralkodó pár itt fogadta az üdvözlő beszédet. A küldöttségek itt adták át a hódolat jelvényét, az ajándékokat.

A Zagyváról idézett költői sorok írásakor már évek óta a református iskola tanulója voltam. A Zagyva és a rajta átívelő hidak közül számomra négy nemcsak látvány volt. A második kerület távoli részén laktunk (Gyöngyösi út 41., ma 45., majd a Kádár utcában) óvodába, iskolába a VI. kerületbe jártam. Útvonalam oda-vissza váltakozva, Zúgó-híd, Serház-híd, Kállay-híd, Kőhíd.

Néhány kőhídi emlékkép: Édesapám kerékpáron visz az óvodába, ülök a vázra kötözött kispárnán. A hídon jobbra nézek, hogy lássam a vízbe hajló öreg fűzfákat. Haza gyalog megyek, a Szivárvány utcában lakó dadussal, Rozika nénivel. A hídon megálltunk, néztem az úszó halakat, az ugráló békákat. Második évtől már önálló voltam. Ha megálltam a hídon nézelődni, a mellettem elhaladók szóltak, hogy vigyázzak. Volt, aki megállt, beszélgetett velem, majd kézen fogott és levezetett a hídról.

Hideg tél volt, napok óta esik a hó. A lovak kocsi helyett szánt húztak. Vasárnap délelőtt a hidegtől pokrócokkal védve unokanővérem, unokaöcsém és én ülünk a havas hídon átsikló csilingelő szánon. Az úti cél a Cserőhalom és vissza. Vigyáz ránk a két édesapa. A hídfőnél a Központi Katolikus Kör előtt beszélgető emberek és szüleink kucsmájukat levéve köszöntik egymást.

A jobb parti hídfőnél a Katolikus Kör előtt és végig a híd gyalogjáróján a református iskola tanulói állnak. Én az első sorban. A város országgyűlési képviselőjét gróf Apponyi Albertet és kíséretét várjuk. Kezemben virágcsokor, amelyet majd a hintóba kell dobnom. Sikerült, mert a lovak nem vágtáztak.

A tanítási időszakban az első években egyedül, majd amikor iskolás lett az öcsém, naponta négyszer (12-14-ig ebédszünet) mentünk valamelyik hídon. Sokszor a Kőhídon, mert ott mindig volt látnivaló. A jobb oldali part a Kossuth utcai házak portáit nagyobbította. Volt ugyan kerítés, de nyitott ajtóval. Libák, kacsák a vízben, tyúkok, csirkék a parton kaparásztak. Kecske a fához kötve, disznók a vízben feküdtek vagy túrtak a parton. Mindez nem zavarta a pecázókat, ülve vagy állva várták a kapást. A bal parton a húsmérő boltokból kifolyó szennylét ették a kacsák. A macskák lesték az egérlyukat. Ha szerencsénk volt, láttunk egérfogást és halászó macskát, amint mancsával kiemeli a vízből az apró halat.

A híd másik gyalogjáróról néztük a rákászokat. Nagyon ügyesek voltak, a lyukakból kiszedett rákot vödörbe dobták, de előbb két újjal fogva nekünk is megmutatták.

Pántlikás lovak, díszített hintókon zajos násznép. A templomból, az esküvőről a lakodalmas házhoz viszik az ifjú párt. A férfiak kezében borosüveg, dalolnak, integetnek. S ahogy illik, integetek én is.

Szomorú emlékkép: a Kossuth Lajos utcából jövő gyászkocsi után az elhunytat utolsó útján kísérő gyászolók. Amíg a gyászmenet halad, a szembejövő kocsik az út szélére húzódva várakoznak. Az emberek levett kalappal imára kulcsolt kézzel állnak.

Az időnként megújult Kőhídon a város laktanyájából a hajdani huszárok, a későbbi kerékpáros katonák utódai a páncélosok harckocsijai dübörögtek. A híd nem omlott össze a súlyos katonai járművek alatt sem. Túlélt nehéz időket és nem érte természeti csapás. Közelgett létesítésének 150. évfordulója.

A második világháború éveiben a lövészárkot ásó munkaszolgálatosok, vállukon ásó, ütemes lépésben nótaszóval naponta meneteltek rajta. 1944. június 30-án csendőrök kísérik, vigyázzák az átvonuló tömeget. A jászberényi Izraelita Hitközség és anyakönyvi kerület gettóba zárt lakóit. Idős, fiatal gyermek gyalogolnak tovább a vasútállomásra. Kora ősszel átvonultak rajta szekereken a harcok elől menekülők. Majd frontvonal lett a város, földi-légi csata tombolt. A Kőhíd állt, jöttek-mentek rajta a német harcjárművek. Mikor végleg távoztak a városból, november 15-én hajnalban felrobbantották. A hídfő közelében lévő épületek nem omlottak össze. Viszont a Csák-féle ház egyik lakója Kelen Jenő (1876-1944) nyugdíjas pénzügyi tanácsos halálos fejsérülést szenvedett. November 16-án temették el az udvarban, majd 1945. március 22-én a Fehértói temetőben helyezték örök nyugalomra.

2010. novembere van, évforduló, 66 éve, hogy a hajdani Kőhidat a városból kivonuló német katonák felrobbantották.

Ma már új híd ível át a Zagyván, ugyan még nincs kész, de a gyalogosok már jönnek-mennek rajta, s a Rákóczi út felől a gépkocsik is használhatják. Vajon méltó utódja lesz-e hajdani elődjének?

Sugárné Koncsek Aranka
helytörténeti kutató

A BERÉNYI KÁRMENTŐ KÖVETKEZŐ SZÁMA 2011 JÚLIUSÁBAN JELENIK MEG.

Parányi Lehel kürt egy ezüst tányéron és a Lehel kürtön

Kezembe került *Kőszeghy Elemér Magyarországi ötvösjegyek a középkortól 1867-ig* című könyve, melyet 1936-ban nyomtattak.

A mű városonként tárgyalja az ezüsttárgyakat, melyeket az ötvösök ott készítettek. Kerestem Jászberényt, meglepetésemre benne volt. Három tárgyat sorol fel. Az első tárgyról az alábbi olvasható: *„VM Martinus Vásárhely, e. 1792-1825. (Az alábbi tárgy adományozója, s mivel neve összevág a mesterjeggyel, valószínű készítője is.) Kenyérosztó tányér „1792”. Ref. Egyház Jászberény.„*

A VM mesterjegy Vásárhelyi Márton ötvös monogramja, a magyar névhasználatnak megfelelően elől a vezetéknév, utána a keresztnév kezdőbetűje, ezt követi a név latin alakban. Az *e*. jelentése, hogy mint ötvöst régi dokumentumokban, vagy ötvös tárgyak feliratán meg lehet találni. Az 1792-1825 valószínű a működés kezdetének és végének az évszáma. Az *„1792”* a tányér készítésének az éve. Végül az akkori tulajdonos a jászberényi református egyházközség, ahol a tárgyat összeírták. Szerencsére a tányér ma is megvan.

A tányér alján, a peremén két alig látható és olvasható bélyegzés található. Az egyik a VM, az ötvös mesterjegye, a másik a próba, amely egy parányi Lehel kürt és alatta egy 13-as szám. A kürt hossza 3 mm, a monogram kb. 4 mm széles. A Lehel kürt, a városjegy, ami Jászberényre utal, az alatta lévő 13-as szám az ezüst minőségét mutatja. Azt jelenti, hogy 16 lat. súlyú fémben 13 lat. a színezüst. A próbát a város megbízott hivatalnoka ütötte be, de lehetséges, hogy ezt a műveletet átengedte a céhmesternek. Ugyancsak alul, a peremen három sor vésett írás található.

Külső sor: T.T. Barkasi Ádám Pré. ga, és N.s Szap. Mi. Gond. ge alat,

Tanátsbéli N.s Ör. And. 1792 =k Esz. Már. 9=k napján,

Középső sor: A J. Ber. Ref. Sz: Ekk.ék, az Úr Asz,hoz való Sz: szolgálatára, kész szeretetből ajánlják N.s Vásár. Már. és Felesége Szabó Bor. (Sz: Já: 4: r. 24, V.

Belső sor: sz:Ján: 6: r. 33, 50, 51., v.

A szövegben előforduló kis *s* betűk eltérnek a nagy *S* betűk alakjától. A kis s betű egy áthúzatlan kis *f* betű, melynek szára nem lóg a kis betűk talpa alá. A *ge* valószínűleg hibás vésés, helyesen *ga.*

Szabó Róbert lelkipásztor az akkori helyi neveket is ismerve az 1792-ben szokásos egyházi nyelven íródott szöveget a mai nyelvre lefordította.

Külső sor: tekintetes tiszteletes Barkasi Ádám prédikátorsága, és nagyságos

Kenyérosztó tányér 1792-ből
Fotó: Faragó László

Szappanos Mihály gondnoksága alatt, Tanátsbéli nagyságos Őr. András 1792-ik esztendő március 9-ik napján.

Középső sor: A jászberényi református szent eklézsiának az Úr asztalához való szent szolgálatra, készítette szeretetből, ajánlják nagyságos Vásárhelyi Márton és felesége Szabó Borbála. Szent János 4. rész 24. vers

Belső sor: Szent János 6. rész, 33, 50, 51. vers.

A tányért féltve őrzik, egy évben hétszer, ünnepeken és a gyülekezet különleges alkalmain ma is használják. Átmérője 213 mm. Sugárné Koncsek Aranka szerint Vásárhelyi Erdélyből települt át Jászberénybe és a Nagytemplomnak is készített tárgyat.

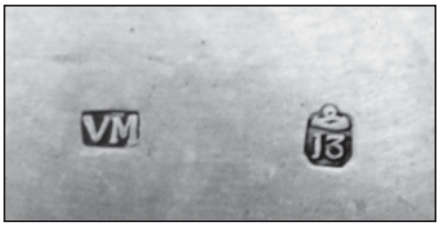

Mesterjegyek a kenyérosztó tálon
Fotó: Faragó László

A második tárgyról keveset közöl a szerző. *„LI tálca misekannához „1846”* Ferenciek temploma, Jászberény”

A tányér nincs meg, LI mester neve nem ismert.

A harmadik tárgy a Lehel kürt.

Szöveg: *„A Lehel kürtje pántjai és fúvócsöve, a jegyek mellé beütött évszámmal „1857”* Jász Múzeum, Jászberény.”

Mesterjegy a Lehel-kürt ezüst pántján *Fotó: Bugyi Gábor*

A fúvócső nincs meg, de egy 1902-ben postára feladott képeslapon látható, tehát a kép készítésekor még megvolt. Ezt is LI mester készítette, második jegye SU. SU neve is ismeretlen.

A Lehel kürtöt a múltban is és a jelenben is nagyon sok formában, méretben ábrázolták, ábrázolják. A legrégebbi – jelenleg ismert – ábrázolása a református egyházközség 1642-es pecsétjén található. Három évvel később, 1645-ben a város pecsétjén is szerepel. Része a város címerének. Megtalálható az 1731-ben épült

1857-es évszám a Lehel-kürt ezüst pántján *Fotó: Bugyi Gábor*

vendégfogadó kapuja feletti címerben és a Nagytemplom 1759-1761. között épült tornya alatti főkapu felett is. A Fémnyomó és Lemezárugyár az 1950-es években beleütötte az ALUFIX Alumíniumedényekbe, a Hűtőgépgyár meg az alumínium radiátorokba. Az ilyen parányi ábrázolás, mint amilyen az ezüst tálon található, mára feledésbe ment, de az is, hogy egy másik alakban, a minőség jelzése nélkül a Lehel kürtön is megtalálható. A második alak arra utal, hogy az első beütő szerszám elveszett, vagy arra, hogy a pántok minősége nem 13-as, ezért új beütőt készítettek. Sajnos egyik beütő sincs meg.

Streitmann András

Neves emberek voltak lakóik

Hentes utca 15.
Ebben a házban született 1824. január 3-án Szele Gábor Jászberény egykori jeles egyházi személyisége, köztiszteletben álló ősi redemptus család sarja. Édesapja Szele Gábor több vezető tisztséget töltött be Jászberényben. Volt tanácsnok, főbíró, majd Jász Kerületi törvényszéki táblabíró.

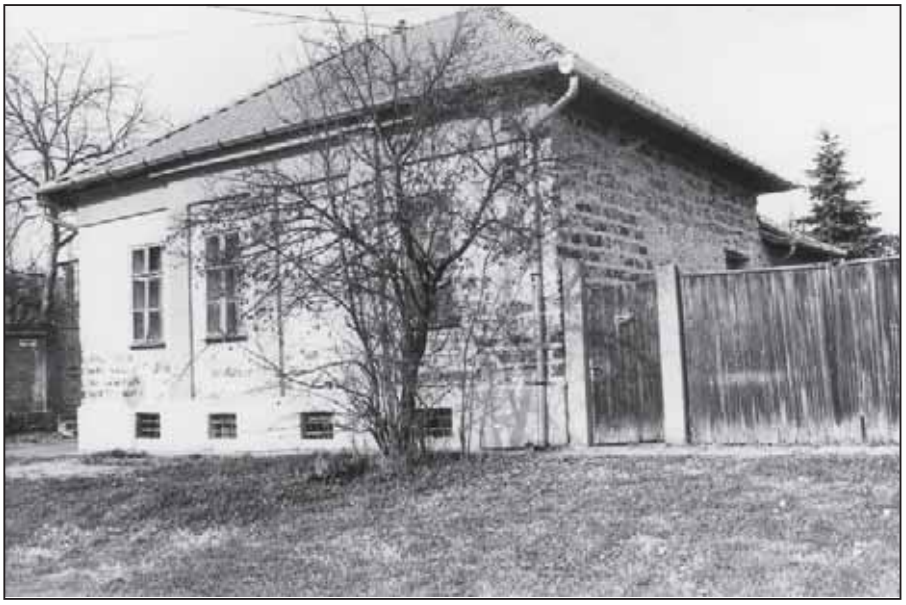

Hentes utca 15. *Fotó: Faragó*

Szele Gábor iskolai tanulmányait szülővárosában, Körmöcbányán és Budapesten végezte. 1839-ben az Egri Egyházmegye növendéke lett. Teológiai tanulmányait Egerben és a bécsi Pázmáneumban folytatta. Tanulmányai befejezése után két évig az Egri Egyházmegyei Hivatalban dolgozott.
1847. április 25-én szentelték pappá. Első szentmiséjét a jászberényi Főtemplomban mutatta be. 1847. és 1849. között előbb Tiszanánán, majd Pásztón volt káplán. 1849. december 14-től az Érsekségen dolgozik, előbb, mint iktató, majd 1851-ben szentszéki aljegyző. 1854-ben másod-, 1866-tól első érseki titkár. 1866-ban kanonok, 1871-ben címzetes prépost, majd egervári prépost. Ezen szolgálati ideje alatt helyreállíttatta a kistállyai és novaji templomot.
1885. szeptember 13-án egri érseki helyettessé nevezi ki főpásztora. 1888. június 1-jén nevezik ki püspöknek. Püspökké szentelése 1888. szeptember 9-én volt Egerben, mely szertartáson jászberényi hívek is szép számban jelen voltak.
Szele Gábor szerényen, hűségesen és nagy munkabírással végezte munkáját. Feljegyezték róla, hogy egyik bérmálása alkalmával 1891-ben Jászberényben három nap alatt 6348 személyt részesített a bérmálás szentségében. A sors hosszú életet ajándékozott számára. 1908. január 9-én fejezte be földi pályafutását Egerben.
Egész életében hű maradt népes családjához, esküvő, keresztelő, temetés nem volt nélküle, de hű maradt városához is. A jászberényi Katolikus Legényegyletnek megalakulásától fővédnöke volt. A portelki templomépítési dokumentációkban többször olvasható a neve. 1886. október 1-jén ő szentelte fel a Főtemplom mai oltárképét. Erkölcsileg és anyagilag is támogatta, segítette a város tanügyét. A város iparos ifjúságának ugyancsak lelkes támogatója volt. Őrizzük meg emlékét Jászberényben.
Ezen lakóházzal kapcsolatban feltétlen meg kell emlékeznünk egy adalékról, hogy Jászberény török megszállása idején e ház helyén állt egykor a török kádi (bíró) háza.

Forrás:
Sugárné Koncsek Aranka: Jász történelmi arcképcsarnok
Jb. 2003. 233-234. oldal
Magyar Katolikus Lexikon XII. kötet. – 763. oldal
Szent István Kiadó, Budapest, 2007.

Hatvani út 19.
Edvi Illés Aladár festőművész 1909. szeptember 4-én Jászberényben kötött házasságot Karádi Etelkával. 1910-ben a Hatvani út 19. szám alatti házban laktak, ahol azon év június 4-én első gyermekük is született, ki a keresztségben a Pál nevet kapta.
Edvi Illés Aladár Budapesten született 1870. május 25-én. A budapesti mintarajz iskolában Székely Bertalan tanítványaként végzett, majd Párizsban és Londonban folytatta tanulmányait. A természet friss élményét tükröző táj, és állatképeket tartalmazó, főleg akvarell műveivel vált ismertté. Számos festménye tükrözi angliai, olaszországi, bulgáriai, törökországi, erdélyi és hollandiai élményeinek hatását. Az 1906-ban díszkiadásban megjelent *Mikes Kelemen törökországi levelei* illusztrációit is ő készítette.

Hatvani út 19. *Fotó: Faragó László*

Képzőművészeti főiskolai tanár volt hosszú ideig. Mint témát, a Zagyvát és a Jászságot annyira szerette, hogy éveken át töltötte nyári szabadságát Jászberényben vagy Jászalsószentgyörgyön, ahol szebbnél-szebb tájképeket festett.
Munkásságát 1952-ben Munkácsy díjjal, 1958-ban pedig érdemes művész címmel ismerték el. A halál 1958-ban szólította el az élők sorából. Bulgáriában és Törökországban festett akvarelljei egy része Kassán a Rákóczi házban látható.

Besenyi Vendel

Múltbéli üdvözlet a Jászságból

Különleges karácsonyi ajándékot kínál a Jászság lakóinak a Jász Múzeumért Alapítvány. Régen dédelgetett álma vált valóra a Jász Múzeumnak azzal a képes albummal, amelyet az alapítványon keresztül december elején megjelentetett. A *Múltbéli üdvözlet a Jászságból* című, 172 oldalas, elegáns kivitelezésű album a régi Jászságot mutatja be képes levelezőlapokon. Általuk egy sajátos időutazást tehetünk a Jászság településein 1865-től az 1960-as évek végéig, s láthatjuk miként változott meg településeink képe az elmúlt száz évben. A könyv szerkesztői: Baráth Károly, dr. H. Bathó Edit, Botkáné Sárközi Ildikó, B. Jánosi Gyöngyi és Faragó László. A kötet elején *Fodor István Ferenc*, a Jászsági Honismereti Egylet elnökének bevezetőjét olvashatjuk a magyarul, angolul, németül, olaszul, lengyelül és oroszul, majd pedig ÁBC szerint következnek a települések, melyek egymás után mutatják meg múltbéli arcukat. A könyv végén találjuk a képeslapok kiadási adatait és az előfizetők népes táborát. Jó szívvel ajánljuk e könyvet minden érdeklődő karácsonyfája alá Fodor István Ferenc bevezető gondolataival:

„Tisztelt Olvasó!

Gyerekkorunk izgalmas olvasmányai voltak a tudományos-fantasztikus könyvek, melyekből az űrhajózás hajnalán próbáltuk elképzelni a jövőnket, azzal keltünk-feküdtünk, hogy milyen is lesz az, amikor majd találkozunk a jövővel; azzal a jövővel, mely csak nekünk jövő, de akik majd ellátogatnak hozzánk távoli naprendszerekből: azoknak a jelen.

Ezeknek a könyveknek állandó visszatérő szerkezete volt az időgép, mellyel csak úgy lehetett cikázni a fáraóktól a köbükiig, mint ahogy azt mi tettük rozoga bringáinkon a Jászság kátyús útjain. Einsteint mindenki ismerte valamilyen módon s megpróbálta elképzelni, hogy milyen is az az időalagút, melyen jönnimenni lehet a különböző korok között. Olyan szenzációkat dobott be a köztudatba, melyek egyik-másikával még tudós társait is az őrületbe kergette, s lám, ezek sorra megvalósultak.

A Kedves Olvasó nem is sejti, hogy a Jász Múzeum most felfedezett egyet az Einstein által megjósolt képtelenségekből! Megtalálta az időalagutat! Azt az átjárót, melyen ide-oda lehet cikázni a Jászság történetében. Ott az időgép az Ön kezében, hogy elhelyezkedjen benne! Kívülről egészen úgy néz ki, mint egy könyv, de ha beleül Ön a kedvenc foteljébe és elkezdi lapozni – azaz beállítja a kronológiai mutatót 60 évre: már rég elavult kocsikat lát „száguldozni" a jászsági főutakon. Az autóbuszok változtak azóta; az utak nem! Teker még egyet, s már 70 évvel ezelőtt jár, amikor távol már dörögtek a fegyve-

rek, de a Jászságban még béke volt. 80 éve már Klebelsberg iskolákat lát a jászsági rónán, ahová a tanyasi gyerekek járnak magukba szívni a tudományt, melyet szorgos néptanítók töltöttek a fejükbe. Ha már úgy belelendültünk, nincs megállás! 90 évvel ezelőtt járunk, amikor a 1920-as évek elején – alig túl az első világháborún – még hosszú póznára tűzött petróleumlámpa próbálta legyőzni a sötétséget a falusi fő utcán – kevés sikerrel. 100 év! Micsoda időtávolság, s micsoda váltás: a boldog békeidőkben vagyunk, mikor még Ferenc József császár szerint is „minden nagyon jó, minden nagyon szép": nem tudhatta a Fenség, hogy már nem sokáig. És még mindig száguldunk: átlépjük a XX. század küszöbét visszafelé s már majdnem a képeslap születésénél járunk.

Az 1850-es években kezdtek levelezőlapokat gyártani – ebben élen járt az Osztrák-Magyar Monarchia, – melyeken a különböző ábrázolások mellett egyre inkább előtérbe kerültek a települések fotói, hiszen a fényképezés is egyre elterjedtebbé vált. Az l890-es években már nagyon szép kivitelű lapok készültek. A sok ráírt szöveg miatt néha szinte a rajta lévő képet sem lehetett látni, így 1905 óta Magyarországon is olyan képeslapokat gyártanak, melyeken már a címzés csak az egyik oldal felét foglalja el, így a ráírt szöveg nagy része nem a fényképes oldalra került. Sok ilyen lap készült a Jászságról is.

Hosszú utazásunk közben hol itt, hol ott botlunk bele a szabályozatlan Zagyva-Tarna medrébe, ma már nem álló régi patinás épületek mellett haladunk el, falusi fogadókban pihenünk meg. Elfáradtunk, hiszen messziről jöttünk! A XXI. századból!

Válogatás közben derült ki, hogy milyen hatalmas anyag áll rendelkezésre: a XX. század elején még tanyai épületekről is készültek képeslapok. Ezek túlnyomó része legalább fél évszázaddal ezelőtti, s csupán néhány újabban községgé szerveződött településről kerültek be későbbi lapok. Nem véletlen, hogy a települések helytörténészei nagy lelkesedéssel vetették bele magukat a keresésbe!

Kedves Olvasó! Ne hagyja ki ezt a kalandos utazást, amit a Jász Múzeum kínál Önnek! „

Égtek a gyertyák

A Védett temetőkert valamennyi sírjele előtt égtek a gyertyák Mindenszentek délutánján.

Egyesületünk sok tagja tartotta fontosnak, hogy kilátogasson a már több mint 20 éve felújított sírkertbe és gyertyagyújtással emlékezzen jász őseinkre. *F. L.*

Déryné emlékünnepség

Egyesületünk 21 év óta minden szeptemberben egy szép ünnepség keretében emlékezik meg városunk nagy szülöttéről, Déryné Széppataki Rózáról. Ebben az évben is szeptember 29-én, a Déryné Művelődési Központban gyűltünk össze, hogy a nagy színésznő emlékét megidézzük. *Hortiné dr. Bathó Edit* bevezetője, aki a Jászság kulturális életének menedzseléséért, míg *Dudás Dániel*, a Jászság Népi Együttes tánckarvezetője és koreográfusa a Jászság tánckultúrája erén végzett kiemelkedő előadói és oktatói tevékenységéért érdemelte ki a díjat. Az ünnepség most is koszorúzással zárult.

Bathó Edit, Sas István és Bolla János a Déryné emlékünnepségen

Fotó: Bugyi Gábor

után rendhagyó megemlékezésnek lehettünk részesei, ugyanis egy filmet láthattunk Déryné új szobrának felavatásáról. Egykor Budán, a Horváth kertben állt Déryné gyönyörű gitáros szobra – *Ligeti Miklós* szobrászművész alkotása –, amely a II. világháború alatt elpusztult, s emléke csak a közismert herendi porcelánszobrokban élt tovább. Oly sok év után, a Budavári Önkormányzat megbízásából *Polgár László* fiatal szobrászművész elkészítette a régi szobor hiteles mását, s újból felállították Déryné szobrát a Horváth kertben. A szeptember 21-én tartott avató ünnepségen *Sas István*, a Déryné Művelődési Központ igazgatója és *Varga Imre* Jászberény képviseletében elhelyezték az emlékezés virágait a színésznő szobránál.

Az ekkor készített filmből láthattunk tehát egy rövid részletet, s így némiképp mi is részesei lehettünk a Horváth kertben történt örvendetes eseménynek. Ez után sor került a Déryné emlékplakettek átadására. Az ez évi két díjazott: *dr. Dobos László*, a Jászok Egyesülete ügyvivője, amelynek újralapítója és kezdettől fogva vezető ügyvivője. Egyben létrehozója és kurátora „A Jászságért" Alapítványnak.

Dr. Dobos László személyes irányító és szervező munkájának köszönhető az egyesület és az alapítvány tervszerű és igen színvonalas működése.

Az egyesület folyamatos kapcsolatot tart fenn a Jászsággal, az elszármazott jászokkal, és a kirajzott jász településekkel. Összejöveteleiket havi rendszerességgel tartják Budapesten, amelyen színvonalas előadások hangzanak el a nagyszámú közönség előtt. Példaértékű és követendő az egyesület könyvkiadói tevékenysége, s az eltelt húsz év alatt számos olyan Jászsággal foglalkozó könyvritkaságot jelentettek meg, amelyek már elérhetetlenek voltak az olvasók számára (például Horváth Péter, Gyárfás István, Fodor Ferenc munkái), de jó néhány új szerzős kötettel is megörvendeztette a Jászság lakóit. Ilyen Korniss Péter nagyszerű fotóalbuma, vagy Szále László riportkötete.

A Jászok Egyesülete egyik legnagyobb vállalkozása a jászberényi Városi Könyvtárral közösen kiadott Jászság bibliográfiája című kötet, amelynek első kiadása 2002-ben, a második, bővített kiadása pedig 2008-ban jelent meg. Ugyancsak figyelemre méltó a Jászság népdalkincsének megismerése érdekében végzett tevékenységük is. Így került kiadásra két kitűnő hangkazetta és CD: Jászsági népdalcsokor és Jászsági ünnepnapok címmel.

A Jászok Egyesülete egyik elindítója és kezdettől fogva társrendezője a jászok világtalálkozójának, amely ebben az évben már a 16. alkalommal került megrendezésre Jászságon. 1992 óta e jeles seregszemlén kerül átadásra a jászok legnagyobb kitüntetése, a Jászságért Díj, amelyet a közművelődésben és az oktatásban kiemelkedő alkotómunkát végzett személyek kaphatnak meg életművük elismeréseként. Mindezen túl számos oktatói, tanári, hallgatói és tanulói ösztöndíj fémjelzi még alapítványuk oktatástámogató tevékenységét. A Jászok Egyesülete éveken keresztül társrendezője volt a Jászsági Dalos Találkozóknak és a nagysikerű Egyházi Népénekes Találkozóknak.

Dr. Dobos László, mint magánszemély is nagyvonalú támogatója a jó és értelmes kezdeményezéseknek és a Jászsággal

Dr. Dobos László

Dr. Dobos László 1952. május 26-án született Budapesten, Jászságból elszármazott iparos szülők gyermekeként. Általános iskolai tanulmányait Törökbálinton, középiskolai tanulmányait Budapesten, a Földes Ferenc Közgazdasági Technikumban végezte. 1976-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen okleveles közgazdászként, 1980-ban az ELTE Bölcsészettudományi Karán okleveles szociológusként végzett. 1994-ben a Külkereskedelmi Főiskolán PR-szakon kapott oklevelet, 1982-ben pedig egyetemi doktori címet szerzett.

1976-tól 1978-ig kereskedelmi vállalatoknál közgazdász, 1978-tól 1990-ig társadalmi szervezetnél munkatárs, majd vezető tisztségviselő. Ezt követően gazdasági vállalkozások, később államigazgatási szervek munkatársa, majd banktisztviselő, 1997-től az elektronikus médiában tölt be vezető tisztségeket.

Számos társadalmi szervezet tagja, de a szívéhez legközelebb áll az elszármazott jászságiakat tömörítő Jászok Egyesülete,

kapcsolatos helytörténeti tevékenységnek. Az ő széleskörű és példaértékű munkássága jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a Jászságot minél jobban megismerje az ország, és e kistáj egyre erősödő hagyományőrzésével, jász öntudatával példaképpé válhasson más kistérségek számára.

dr. Dobos László és Dudás Dániel Fotó: Bugyi Gábor

Dr. Dobos László ugyan Budapesten él családjával, de elkötelezett lokálpatrióta, s minden lehetőséget és alkalmat megragad arra, hogy a szeretett Jászságát képviselje Magyarországon és külföldön egyaránt.

Amikor otthonról hazajön, szívesen tölti szabad idejét abban a parasztházban, amelyet ősei falujában, Jászágon vásárolt.

A Déryné Művelődési Központ és a Városvédő és Szépítő Egyesület dr. Dobos László részére a Jászság kultúrájának támogatása, menedzselése terén végzett kiemelkedő tevékenységéért Déryné emlékplakettet adományoz.

Dudás Dániel

Jászberényben született 1979-ben, pedagógus családban. Elemi iskoláit a Gyetvai János Általános Iskolában, a mai Nagyboldogasszony kéttannyelvű Katolikus Általános Iskola elődjében végezte, majd a nagyhírű Lehel Vezér Gimnázium tanulója lett. Már általános iskolás korában versenyszerűen sakkozott és nagyszerűen focizott, de mellette kiválóan táncolt is. 1988-1995-ig volt a Barkóca Együttes táncosa, majd pedig a Jászság Népi Együttesben folytatta táncos tevékenységét. Közben a Nyíregyházi Főiskolán matematika és testnevelés szakos tanári diplomát szerzett, de mégsem a szakmájában helyezkedett el, hanem végérvényesen elkötelezte magát a néptáncnak. 2002-ben a Viganó Alapfokú Művészetoktatási Intézmény főállású néptáncpedagógusa és a Jászság Népi Együttes tánckarvezetője lett. A néptánc oktatását ugyan már jóval korábban elkezdte, hiszen 2000-től vezeti egykori tánccsoportját, a Barkóca Együttest,

Bolla János Déryné emléktáblájánál
Fotó: Bugyi Gábor

2004-től 2008-ig oktatta az Árendás Együttest, 2008-tól pedig a Jártató Ifjúsági Táncegyüttes és a Petrence Együttes vezetője. Emellett táncot tanít a Belvárosi Általános Iskola Székely Mihály tagintézmény zenei tagozatán, a Viganó Művészeti Iskola több csoportjánál, a jászsági együtteseknél, valamint számos magyarországi és határon túli táncegyüttesnél (pl. Vajdaság, Kárpátalja).

Szakmai munkájában komoly hangsúlyt helyez a magyar néptánc hiteles megismerésére, ezért feleségével, Mosóczi Líviával és kollégáival együtt rendszeresen végeznek helyszíni gyűjtéseket Erdélyben: a Küküllő-mentén, Mezőségen, Kalotaszegen és a Maros mentén. A gyűjtött anyagot, mint koreográfus kamatoztatja, s így született meg számos jól komponált koreográfiája a gyermek csoportoknál és a Jászság Népi Együttesnél, amelyek az országos fesztiválokon, és a néptánc antológiákon is nagy sikerrel szerepeltek.

Egyik alkotója volt a Csík Zenekar és a Jászság Népi Együttes *„A kor falára”* című nagysikerű műsorának. 2009-ben az országos koreográfusi verseny II. helyezését nyerte el *„Búcsúzzak el utoljára”* című koreográfiája, amely a Szolnoki Néptáncfesztiválon az autentikus kategóriában pedig első helyezést kapott.

Az elmúlt 15 év alatt több kiemelkedő siker részese volt a Jászság Népi Együttessel, mint táncos és tánckarvezető, de emellett egyéni eredményei is figyelemre méltóak. 1999-ben a Nemzetközi Legényes verseny második díját nyerte el, a békéscsabai Országos szólótánc fesztiválon pedig „*Stílusos táncolásért*” kapott különdíjat. 2005-ben megkapta a néptáncosok legnagyobb elismerését, az *örökös aranysarkantyús táncos* címet, s mellette Mosóczi Líviával együtt a *„legharmonikusabb táncospár*” különdíját. Szakmai munkáját kollégái ez év augusztusában Szűcs Béla vándordíjjal ismerték el.

Oktatói munkájában az erdélyi a magyarországi táncanyagok tanítása mellett kiemelt szerepet kap a jászsági táncok megismertetése, népszerűsítése és színpadon való bemutatása.

Dudás Dániel eredményes táncpedagógus és reményteljes koreográfus, akit mestere, Szűcs Gábor indított el a néptáncművészet göröngyös, de mégis gyönyörűséges útján, amelyen ő azóta is magabiztosan és kitartóan halad.

A Déryné Művelődési Központ és a Városvédő és Szépítő Egyesület Dudás Dániel részére a Jászság tánckultúrája terén végzett kiemelkedő előadói és oktatói munkájáért Déryné emlékplakettet adományoz.

Iris

„Az önfeláldozó honszeretet emlékére”

140 éve avatták a jászberényi honvédemlékművet

1870. június 13-án Jászberényben ünnepélyes szoboravatásra gyűlekeztek a Jászság lakói. Ekkor került sor a szabadságharc Jászságban elesett hőseinek emléket állító honvédemlékmű avatására. Az ünnepi beszédet Halmay József a Jászkerületi Honvédegylet elnöke tartotta, s ezt követően az emlékmű „szentélyében”, az egyik márványtábla mögötti mélyedésben elhelyezték Kossuth Lajos arcképét, a jászsági honvédek névsorát és egy-egy darabot a szabadságharc alatt használt pénzekből.

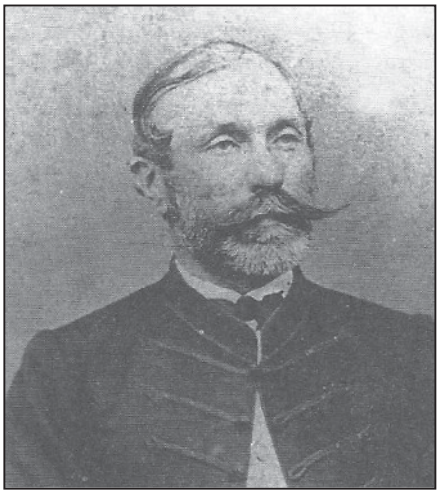

Halmay József a Jászkerületi Honvédegylet elnöke

Az emlékmű felállítását a *Jászkerületi Honvédegylet* kezdeményezte, amely igen fontos feladatának tekintette az elesett hősök emlékének maradandó módon történő megőrzését - az utókor számára is példaként állítva őket.

A *honvédegyletek* a szabadságharc leverése után spontán módon szerveződtek Magyarországon. Eleinte segélyező egyletként működtek, rendszeres összejöveteleiken megemlékeztek halott bajtársaikról, és anyagi segítséget nyújtottak hozzátartozóiknak. A történelmi Magyarország területén összesen 90 honvédegylet működött.

A Jászkun Kerületben már 1861-ben megalakult a Honvéd-segélyező Egylet, amely az egykori honvédek, illetve özvegyeik támogatását tűzte ki célul. A jászságiak ebből 1867. december 8-án kiváltak és *Jász Kerületi Honvédegylet* néven külön egyletté alakultak. Az egyesület céljaként az egykori honvédek, illetve az elhaltak özvegyeinek és árváinak anyagi és erkölcsi támogatását, a honvéd név tiszteletének megőrzését és a még élő honvédek között a bajtársi kapcsolat fenntartását jelölték meg.

Az egylet tiszteletbeli tagjaivá jelentős 48-as múlttal rendelkező személyiségeket választottak.: Vetter Antal altábornagy, Gáspár András tábornok, Klapka György tábornok, Perczel Mór tábornok, Piketty Gusztáv tábornok, Kökényessy Szaniszló ezredes, Perczel Miklós ezredes, gr. Bethlen Olivér alezredes, Vidats János százados kapta a megtisztelő címet.

Első és legfontosabb feladatuknak tekintették, hogy összegyűjtsék azoknak a jászságiaknak az adatait, akik részt vettek a szabadságharcban. 1869-re készült el az a gondos kimutatás, amely összesen 774 nevet tartalmaz. Megjelöli a szabadságharc során elért rendfokozatot, szolgálati helyet, a jelenlegi lakhelyet és szociális körülményeket. A jegyzékből megállapítható, hogy a jászságiak közül a legtöbben huszárként teljesítettek szolgálatot. A 774 személyből összesen 550 fő szolgált 18 huszárezredben. 182 jászsági gyalogosként harcolt, 42 fő pedig tüzérségnél, szekerészetnél vagy utászként vett részt a szabadságharcban.

Már az egylet megalakulásakor fölmerült a gondolat, hogy maradandó emléket állítsanak a szabadságharc hőseinek. Az 1868. október 18-i jászberényi közgyűlésen a Honvédegylet kérésére döntöttek az emlékmű elhelyezéséhez szükséges terület átengedéséről. Az ügyhöz méltó, emelkedett hangulatú bejegyzés arról tanúskodik, hogy a képviselők is átérezték ennek fontosságát: *„A képviseleti közgyűlés áthatva az 1848/9-ki dicső szabadságharcokban elvérzett vitéz honvédek emléke iránti szent kegyelettől, kedves kötelességet vél teljesíteni akkor, midőn a szabadságért dicsően elvérzett, s a jászterületen örök álmukat pihenő honvédek emlékét megörökítő emlék szobor felállítási helyiségéül a gymnázium és Zagyva folyó közt fekvő területből az e czélra megkívántató helyet átengedi.”*

1869. október 6-án gyászistentiszteleten emlékeztek meg a hősi halottakról, október 14-én pedig már az ünnepélyes alapkőletételre került sor.

Az ünnepség napján megelevenedett a

A jászberényi honvédemlékmű

Fotó: Faragó László

város. A 9 órakor tartott gyászmisén a helybeli és a vidékről érkező honvédek sokasága vett részt. Megható látványt nyújthatott az egykori harcokban résztvevők csoportja, amit a korabeli tudósító így örökített meg: *„Köztük béna, megroskadt és megőszült egyaránt vala látható, mind megannyi élő emlékszobrai ama dicső kornak, melyben a szent szabadságért síkra szállt magyar nemzet rettegett oroszlán vala.”* A misén egy cserággakkal borított gyászkoporsó jelképezte az elhunytakat, oldalán körirat-

[1] A teljes jászsági névjegyzék településenként: PAPP Izabella: Jászságiak az 1848/49-es szabadságharcban c. forrásközlésben olvasható. In: Zounuk 18. Szolnok, 2003. 337-380.p.

tal: „*Isten áldd meg a magyart*.” Alatta a következő felirat: „*Csatájuk a védelmezett népjog csatája volt*.”
Az ünnepség emelkedett hangulatát jól érzékeltetik a szónok befejező gondolatai, melyeket a jelenlévő honvédekhez intézett: „*Egy szomorú, de százszor dicső kornak fennmaradt élő emlékei vagytok ti! E nép, mely ma holt testvéreitek emlékét tiszteli: titeket is ünnepel! Áldás ősz fejeteken! Hazátok boldogsága édesítse öreg napjaitokat! Jöjjetek e kőhöz hazámfiai, s testvéreitek példájából, kik együtt haltak, a hazáért együtt élni tanuljatok!...És te Isten, népeknek Istene, seregeknek ura! Ki egykor fegyvereinket győzelemről győzelemre, zászlainkat diadalról diadalra vezérléd: tekints e hazára! Engedd, hogy érte holt testvéreiknek vére a mi boldogságunknak magva legyen! Adj egyetértést! ... Adj e nemzetnek oly boldog jövőt, minőt szenvedés teli múltja érdemel. Azoknak pedig, kik érte haltak, adj csendes nyugovást az édes anyaföld keblében!-*
Örök dicsőség nevükön! Áldás emlékezetükön.”
Az alapkő letételi ünnepségre Damjanich János özvegye koszorút küldött Jászberénybe.
Az emlékmű már a következő évre elkészült, és *1870. június 13-án* sor kerülhetett az ünnepélyes avatására.
Az emlékművet Gerenday Antal budapesti kőfaragó készítette. A négyszögletes talapzaton álló oszlop fölé a szabadságharc fegyvereiből díszes összeállítást tervezett, közepén babérkoszorúban a magyar címer látható. A talapzat négy oldalán elhelyezett márványtáblákon a következő felirat olvasható:

A JÁSZKERÜLETBEN
ELTEMETETT 165 HONVÉDNEK
AZ 1848 ÉS 1849 ÉVEK
MEGÖRÖKÍTÉSÉÜL
AZ ÖNFELÁLDOZÓ
HONSZERETET EMLÉKÉRE
EMELÉ A JÁSZ KER.
HONVÉDEGYLET

Mint a könyveknek, a szobroknak is megvan a maguk sorsa. A jászberényi honvédemlékmű többszöri áthelyezés után került a jelenlegi helyére. Mindig méltó helyszíne volt azonban a megemlékezéseknek, s a Honvédegylet nemes szándékának megfelelően immár 140 éve őrzi a Jászság területén elesett hősök emlékét.

Papp Izabella
ny. levéltáros
(átvétel a Redemptio 2010. 3. számából)

A táncosok az égbe mentek

Három fiatal meghalt, három pedig súlyosan megsérült november 18-án, csütörtökön a Lágymányosi hídon történt hajnali balesetben. Az áldozatok mindannyian a Jászság Népi Együttes közvetlen utánpótlás csoportjának, a Jártató Táncegyüttesnek tagjai voltak, akik *Dudás Dániel* tánckarvezetővel a budai Fonóban voltak tánctanításon és népzenei koncerten. Hajnalban már hazafelé tartottak, amikor a budai hídfőnél elvétve az irányt a forgalommal szemben hajtottak fel a hídra. Egy kisebb ütközést még elkerültek, de a Posta teherautójával karamboloztak. A személyautóban utazó hat fiatal közül hárman *Szabó Laura* 19 éves, *Szebenyi Debóra* 19 éves és *Répási Norbert* 17 éves táncosok a helyszínen életüket vesztették, a másik három táncos súlyos, életveszélyes sérüléseket szenvedett.
A három fiatal értelmetlen halála megrendítette a Jászság lakóit. Szerdán még ott táncoltak a jászberényi látogatóközpont átadásán, utána pedig Szolnokon. Az esti táncház után pedig hárman egyenesen a mennyország színpadára mentek, ott folytatva tovább a szívüknek oly kedves néptáncot. Földi életük fonalát a sors igaztalanul rövidre mérte. Mi, akik ismertük és szerettük őket, értetlenül állunk a történtek előtt és nehéz szívvel próbáljuk elfogadni az elfogadhatatlant.
A három táncost november 26-án, pénteken helyeztük örök nyugalomra a jászberényi Szent Imre temetőben és Új temetőben. A hagyományok szerint Debórát és Laurát jász menyasszonyi ruhában, míg Norbit jász vőlegényi öltözetben temették el. A szertartásokon a szászcsávási zenekar muzsikálta a búcsúzás dalait, de felhangzott a három fiatal kedvenc nótája, és *Bánfi Ferenc*, a Jászmagyarok Zenekar vezetőjének e szomorú alkalomra komponált dala is. Több százan kísértük koporsójukat a végső nyughelyükre, és virág-tengerrel borítottuk be sírjukat.
Elmentek hát ők…hárman: Debóra, Laura és Norbi. Isten Veletek! Nyugodjatok békében!

Hortiné dr. Bathó Edit,
a Jászság Népi Együttes alapítótáncosa

Mécsesek és gyertyák a Víz utca előtt *Fotó: Gorácz József*

Égbe mentek a táncosok

Báli előzetes

Városvédő és Szépítő Egyesületünk 2011. február 12-én rendezi meg XXII. Jász bálját a Déryné Művelődési Központban. A báli mulatság most is hagyományoknak megfelelően zajlik majd. A rendezvény zavartalan lebonyolításáról a bál rendezői gondoskodnak, a bálanya segítségével. Lesz látványos nyitótánc, az est folyamán köszöntik a bál díszvendégét, megválasztják a bál királynőjét és hercegét, s a felajánlott tombolák és adományok, mint mindig, úgy most is jótékony célokat szolgálnak. Az ízletes vacsoráról a Hotel Lehel Gyöngye, a talpalávalóról pedig a Kozma Trió gondoskodik. A bál vendégeinek pedig egyetlen feladatuk marad, jól érezni magukat.

A Lehel-Melody Tánc-Sport Egyesület nyitótánca

Fotó: Baráth Károly

Vass Attila, Solymosi Gabriella bálkirálynő, Vass Attiláné bálanya és ifj. Horti István bálherceg a 2010-es Jász bálban

Fotó: Baráth Károly

A Városvédő és Szépítő Egyesület 2009. évi közhasznúsági jelentése

Az Egyesület közhasznúsági jelentését a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI.tv.19.§ (3) bekezdésben meghatározott szempontok szerint készítette el.

a.) A számviteli beszámolót az Egyesület 2009. évi mérlege és eredmény kimutatása képezi, melyeket a jelentés mellékleteként csatolunk.

b.) Költségvetési támogatás felhasználása:
az Egyesület közvetlenül ilyen támogatásban nem részesült.

c.) A vagyon felhasználásával kapcsolatos kimutatás:

Megnevezés	BÁZIS eFT	%	TÁRGYÉV eFt	%	BÁZIS INDEX	%
TŐKE VÁLTOZÁS	350	47,88	731	174,05	208,86	
TÁRGYÉVI ER. ALAP	381	52,12	-311	-74,05	-151,41	
SAJÁT TŐKE ÖSSZ:	737	100,00	420	100,00	57,45	

d.) Célszerinti juttatások:
Ilyen címen támogatást nem kaptunk.

e.) Központi költségvetési szervtől az SZJA 1%-ának felajánlása alapján az APEH utalt 337.183.-Ft-ot, melyet az egyesületünk az időjósló szentek szobrának felújítására használja fel.

f.) Választott vezető tisztségviselők juttatásban semmilyen címen nem részesülnek.

g.) A közhasznú tevékenységről szóló beszámoló
Az Egyesület közhasznú jogállását a Megyei Bíróság állapította meg. A közhasznú tevékenységét az alapszabályban foglaltaknak megfelelően végezte az Egyesület. Vállalkozói tevékenységet nem folytat. Célkitűzéseinket a beszámolási időszakban a lehetőségeink által szabott korlátok között tudtuk teljesíteni.

BERÉNYI KÁRMENTŐ

A jászberényi Városvédő és Szépítő Egyesület lapja.

Felelős kiadó:
Bolla János egyesületi elnök
Felelős szerkesztő:
Faragó László
A szerkesztőbizottság tagjai:
Besenyi Vendel,
Botkáné Sárközi Ildikó,
Hortiné dr. Bathó Edit.
Előkészületi munkák:
Zsámboki Anikó
A szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./Fax: (06-57) 502-610
E-mail: jaszmuzeum@mail.datanet.hu

Nyomdai munkák:
boommédia Kft.
5100 Jászberény, Kossuth L. u. 19.
Tel.: (06-57) 404-066